Kettőscsillagok

Két év után újra köszöntöm a kettőscsillag téma észlelő- és olvasótáborát, és egyúttal köszönöm Schné Attila eddigi munkáját.

Észlelő	Észl.	Műszer
Berente Béla (Kocsér)	3	21 Y
Éder Iván (Budapest)	2	30 T
Ladányi Tamás (Veszprém)	4	25 C
Papp Sándor (Kecskemét)	20	24,4 T
Schné Attila (Gyulafirátót)	6	23 Y
Stickel János (Szentendre)	27	20 L
Vaskúti György (Vaskút)	2	20 T

Az év első három hónapjában hét amatőr 64 megfigyelést végzett, amelyek közül fele-fele arányban találhatunk vizuális és fotografikus észleléseket. Ez az arány önmagában még nem sokat jelent, de a vizuális munka magas színvonala mellett a beérkezett fotók jó minősége és viszonylag nagy száma is szép reményeket mutat a jövőre nézve. Ennek apropóján hívom fel a figyelmet a most felújított szakcsoportos honlap, a http://kettosok.mcse.hu szoftverek menüpontja alól letölthető Reduc nevű programra, melynek segítségével webkamerás és CCD-s képekről pozíciószög- és szögtávolság-mérések végezhetők. Megfelelő alkalmazásával – az oktatóprogram útmutatása alapján – professzionális méréseket kaphatunk.

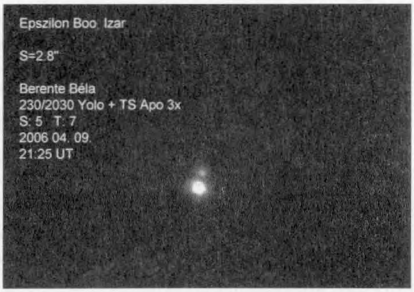

A Sextans-ajánlat alapján többen küldtek részletes észleléssorozatot, amelyekből az alábbiakban négy kettős- és többescsillag feldolgozását mutatjuk be. A Canis Minor kettőseiből Stickel János állított össze egy igényes fotografikus anyagot a Polaris csillagvizsgáló 20 cm-es refraktorával és Canon EOS 300D SLR kamerával. Figyelemreméltó, hogy az említett műszeregyüttessel nagyvárosi környezetből, fényszennyezett helyről is kimeríthetetlen a mérések lehetősége. Amatőrtársunk a következőként foglalta össze tapasztalatait:

„Az észlelési sorozat kivétel nélkül a Polaris Csillagvizsgálóban készült. Értékét az adja, hogy jó eredményeket értem el Budapest fényszennyezett viszonyai között. A Polaris főműszere igen kiváló, így viszonylag jó megfigyeléseket tudtam végezni fotografikus és vizuális módon. A fotografikus észlelések primer fókuszban, szűrő nélkül, a vizuálisak 120x-os és 240x-es nagyításokkal készültek. Megállapítható, hogy a vizuális munka sokkal nehezebben végezhető, mint a fotografikus, mert az előbbivel 11^m alá jutni szinte képtelenség. Ezt hamar felismerve az észlelések fotografikus irányba fordultak. Fotografikusan leghosszabban 30 s-os vezetetlen képeket lehetett készíteni bemozdulás nélkül, de ez a legtöbb kettős esetén bőven elég volt a jó eredményhez. Amennyiben hosszabb expozíció kellett, a képek utólagos összegzésével

lehetett a határfényességet növelni; tapasztalatom szerint 6x10 s, vagy 3x20 s expozíció megfelelő feldolgozás mellett kb. 13 magnitúdó határfényességet biztosított. A nyers képek kb. 32'x22'-es területet fednek le, pixelenként 0,6" körüli felbontással. A párok szeparálhatósága mindemellett a nyugodtság és a fényességeltérés függvénye. Az esetleges rossz nyugodtság dacára a 4"–6"-es alig eltérő párok már felbontva mutatkoztak a képeken. Viszont nagy eltérés esetén akár 8"–10" is gondot jelenthetett. Ilyenkor sok rövid expozíciójú (5–10 s) képet kellett készíteni. A fókusznyújtás lehetőségeit még nem teszteltük, de elvileg így is lehet majd javítani a felbontáson."

Berente Bélától szép webkamerás felvételt kaptunk a klasszikus eltérő kettősről, az ε Boo-ról – a kép közepes nyugodtságnál készült 6 m-es fókusszal.

09435+0238 STF1377 1825 2000 43 144 137 3,1 4,2 7,52 10,52

Papp (24,4 T, 70–120x): A társ nem egyértelmű. **178x:** A sárgásfehér főcsillag mellett majdnem standard távolságra látszik a 11 magnitúdós társ. 239x: PA= 130°.

Schné (23 Y, 150x): PA= 130 fokra a társ már első pillantásra látszik; olyan mintha a szellemképe lenne a főcsillagnak. A kísérő jóval halványabb a főcsillagnál.

09525-0806 AC 5 AB 1854 2003 99 51 58 0,6 0,6 5,43 6,41
09525-0806 HJ 4256 AB-C 1880 1999 9 145 333 35,9 37,6 5,05 12,28

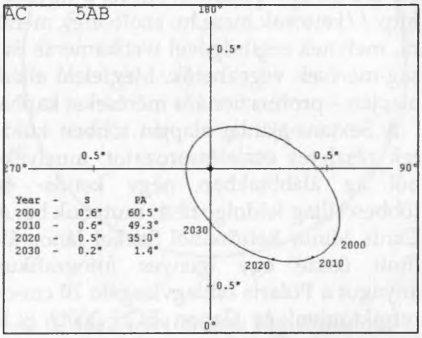

Berente (21 Y, 406x): Az 5 mm-es Takahashi okulárral érintkező korongos a kép, a fényességeltérés is szembetűnő. Sárgásfehér csillagok, PA= 60°.

Papp (24,4 T, 134x): Az aranysárga főcsillag bizonytalanul megnyúlt. **199–239x:** A megnyúltság egyértelmű, de résnek nyoma sincs. PA= 60°/240°. **70x:** A 12 magnitúdó körüli C komponens kb. 40"-re észlelhető. **134x:** PA= 340°.

Vaskúti (20 T, 165x): A fényes csillag mellett KL/EL határon PA= 340° felé igen szélesen látszik a C komponens. A főcsillagnál diffrakciós gyűrű nincs, elég maszatos a kép.

Bayer-nevén γ Sextantis. 77,5 éves periódusú binary, periasztronját 2035-ben éri majd el.

10201-0421 HO 531 1894 1991 14 133 124 2,0 3,1 7,99 11,43

Papp (24,4 T, 178–239x): Nem bontja a napsárga főcsillagot. Viszont egy 10,5–11 magnitúdós „társ" látszik 35"–40"-re PA= 90° irányban.

Schné (23 Y, 150x): Nem látszik kísérő. **285x:** A nyugodtabb pillanatokban összeáll a társ Airy-korongja néhány másodpercre PA= 120–130 fokra. Nagyon nehéz pár a nagy fényességkülönbség és a viszonylagos halványság miatt.

10310-0738 STF1441 AB 1830 2003 29 169 167 2,6 2,8 6,51 8,81
10310-0738 STF1441 AC 1909 2003 8 312 314 65,0 62,2 6,51 10,14

Papp (24,4 T, 120x): Az AB könnyen bontott, kb. 3"-es, eltérő, napsárga és sárgásfehér pár. **178x:** PA= 170°. **120x:** A C könnyen észlelhető kb. 1'-re. **178x:** PA= 320°.

Schné (23 Y, 150x): A narancs főcsillagtól PA= 175 fokra látszik a B jelű kísérő. Sokkal halványabb, de könnyen bomlik. A C PA= 315 fokra szélesen bontott.

Vaskúti (20 T, 56x): A fényes, sárga főcsillag mellett nyílt, kékes társ észlelhető PA= 330° felé, DM= 4. **118x:** A narancssárga főcsillagot nem bontja. **165x:** A főcsillagot nem bontja, de a gyenge seeinghez talán túlzott ez a nagyítás.

07205+0024 STF1074 AB	1831	1997	96	115	173	0,5	0,7	7,44	7,80
07205+0024 BU 577 AB-C	1892	1999	11	100	101	12,8	12,5	6,90	13,04
07205+0024 BU 577 AB-D	1878	1999	11	11	15	15,3	15,8	6,90	13,10
07205+0024 BU 577 AB-E	1892	1999	9	278	275	53,3	52,8	6,90	11,54

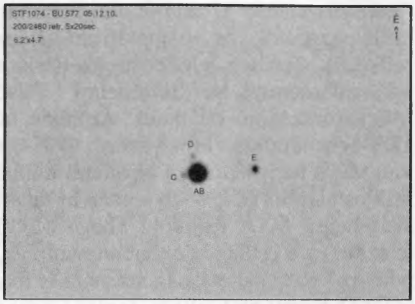

Stickel (20 L, Canon EOS 300D, 5x20 s expozíciós idő): A BU 577 levadászásával igen nehéz zsákmány akadt a hálóba, mivel a fényességeltérés egyes tagok esetében 6 magnitúdó körül jár. A feldolgozásnál sokat kísérleteztem azzal, hogy hány képet, és milyen erősítéseket alkalmazzak. A nyers képek 8 bit dinamikával készültek. Az eredmény végül igen jó lett, hiszen a halvány C és D tagok már látszanak, de a főcsillag beégett korongja még nem nyeli el őket. A vágás az RGB zöld sávjából készült, a határmagnitúdó 13–14 közötti. Az E komponens nagyon széles, eltérő tag. Az AB kettőssége kemény dió lehet egy jól felszerelt, kedvező egű észlelőnek is.

AB:	7^m		
AC:	13,5	PA= 100°,1 ± 3°,7	S= 13",0 ± 0",4
AD:	13,5	PA= 17,2 ± 3,0	S= 15,9" ± 0,4
AE:	11	PA= 274,6 ± 0,9	S= 52,2" ± 0,4

07435+0329 STF1134 AB	1832	1999	15	150	147	12,0	9,6	7,07	10,38
07435+0329 STF1134 AC	1906	1999	8	347	347	83,6	91,3	7,07	11,34

A:	7^m		
AB:	10	PA= 146°,8 ± 4°,9	S= 9",9 ± 0",4
AC:	12	PA= 347,5 ± 0,5	S= 91,7 ± 0,4

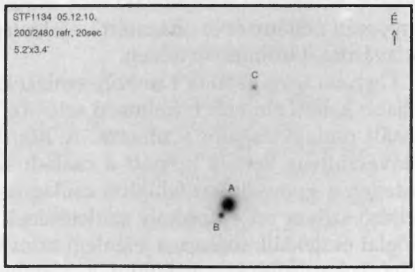

Stickel (20 L, Canon EOS 300D): Összegzés nélküli nyers kép, kiváló leképezéssel. Könnyű célpont lehet kisebb távcsövek számára is. Az AB korongnyi réssel bontott, eltérő, standard szélességű pár. A C tag ezzel a fókusztávolsággal a legkevésbé sem tűnik a rendszer részének; nagyon eltérő, nyílt komponens. A mérési eredmények a táblázatban olvashatók.

LADÁNYI TAMÁS